

บทความวิชาการ

“ภัยสื่อสังคมออนไลน์ใกล้ตัวกว่าที่คิด รู้เท่าทันและวิธีป้องกันก่อนจะสายเกินไป”

โดย นางสาวอริญา ปฐมสกุล
นักวิเทศสัมพันธ์

ปัจจุบันสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ไม่ว่าจะเป็น Facebook ,Line ,Twitter ,Instagram , youtube และอื่นๆ เข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างเป็นวงกว้างต่อระบบการสื่อสาร จนกลายเป็นปัจจัยที่ ๕ ของการใช้ชีวิต เพราะลักษณะเฉพาะตัวที่ว่า “เข้าถึงง่าย สะดวก ฉับไว ไม่ลบล้าง” ทำให้เราสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับผู้คนได้อย่างกว้างขวาง เข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้เพียงปุมสัมผัสที่ปลายนิ้ว Social Media จึงช่วยย่อให้โลกเล็กลง

สื่อสังคมออนไลน์จึงมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างทันทั่วทั้งที่ ทันต่อเหตุการณ์ในรูปแบบที่เป็นปัจจุบัน (Real Time) ซึ่งสื่อสังคมออนไลน์ที่เป็นที่นิยมในปัจจุบัน ได้แก่ Facebook Twitter YouTube Line สอดคล้องกับข้อมูลจาก “We Are Social” ดิจิทัลเอเจนซี และ “Hootsuite” ผู้ให้บริการระบบจัดการ Social Media และ Marketing Solutions ได้รวบรวมสถิติการใช้งานอินเทอร์เน็ตทั่วโลก พบว่า คนไทย 51 ล้านคน ที่เข้าใช้ Social Media มีมากถึง 46 ล้านคน เข้าผ่านระบบ Mobile Device โดย “Facebook” ยังคงเป็น Social Media ยอดนิยมอันดับ 1 ของคนไทย ส่วนอันดับ 2 คือ “YouTube” อันดับ 3 “LINE” อันดับ 4 “Facebook Messenger” และอันดับ 5 “Instagram” ในขณะที่ความรุนแรงหลากหลายรูปแบบที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จำนวนมากมาจากสื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นภัยเงียบที่สร้างความสูญเสียและผลกระทบมาก โดยเฉพาะกับเด็กและเยาวชน ข้อมูลจากการสำรวจจากกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม พบเด็กไทยมีโอกาสเสี่ยงจากภัยออนไลน์ถึงร้อยละ 60 สูงกว่าค่าเฉลี่ยโลก ร้อยละ 56 ทั้งยังพบเด็กไทยใช้อินเทอร์เน็ตเฉลี่ย 35 ชม. ต่อสัปดาห์ สูงกว่าค่าเฉลี่ยโลก 3 ชม. (1)

“ภัยสื่อสังคมออนไลน์ใกล้ตัวกว่าที่คิด รู้เท่าทันและวิธีป้องกันก่อนจะสายเกินไป”

ผลการวิจัยเรื่อง “ใครเป็นใครบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ : ความหลากหลายทางคุณลักษณะและพฤติกรรม” ของ ดร.ปิยวัฒน์ เกตุวงศา อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพหุวิทยาการศาสตร์และสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่ากลุ่มประชากรที่ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ส่วนใหญ่ยังเป็นกลุ่มเยาวชน (อายุ ๑๕-๒๔ ปี) แต่มีการขยายตัวของจำนวนผู้ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ไปยังกลุ่มอื่นด้วย โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและผู้สูงอายุ ซึ่งส่วนใหญ่ยังใช้การเพื่อความบันเทิง ติดตามข้อมูลข่าวสาร และการสนทนา (2)

การเลือกรับข่าวสารจากสื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้รับสารทุกเพศ ทุกวัย ควรจะมีทักษะการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ส่งผลให้ทั้งข่าวจริง ข่าวหลอก และข่าวลือแพร่กระจายอยู่เต็มพื้นที่ในสื่อสังคมออนไลน์ดังนั้นผู้รับสารจำเป็นต้องมีการรู้เท่าทันข้อมูลข่าวสารในสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งภัยสังคมออนไลน์อยู่ใกล้ๆ พบเจอรูปแบบต่างๆมากมาย โดยเฉพาะกับเด็กและเยาวชน

ภัยจากสื่อสังคมออนไลน์ที่ เกิดต่อเด็กและเยาวชนมีดังนี้

๑. ถูกกลั่นแกล้งรังแกออนไลน์ (Cyber Bullying) การที่เด็กถูกล้อเลียน กลั่นแกล้ง แฉ ประจาน ทำให้ อับอาย เสียใจ กิดกันออกจากกลุ่มเพื่อน
๒. ถูกติดตามคุกคามออนไลน์ (Cyber Stalking) การที่เด็กถูกติดตามเคลื่อนไหวบนโซเชียล เช่น เฟสบุ๊ก หรืออินสตาแกรม ถูกติดต่อสื่อสารที่ทำให้รู้สึกหวาดกลัว คุกคาม ไม่ปลอดภัยหรือไม่สบายใจ
๓. ถูกล่อลวงให้พูดคุยเรื่องเพศที่ไม่เหมาะสม (Cyber Sexting) การที่เด็กได้รับการติดต่อพูดคุย รับส่ง เนื้อหาเรื่องเพศที่ไม่เหมาะสมโดยที่เด็กอาจไม่มีความสนใจหรือร้องขอ ไม่ต้องการ
๔. ถูกแบล็กเมลทางเพศ (Cyber Sextortion) การที่เด็กถูกข่มขู่เรียกเงินหรือแสวงหาประโยชน์อย่างอื่น โดยผู้กระทำภาพหรือวิดีโอทางเพศของเด็ก
๕. ถูกล่อลวงทางเพศ (Cyber Grooming) การที่เด็กถูกผู้ใหญ่ติดต่อพูดคุยสร้างสัมพันธ์ให้เกิดความไว้วางใจ เพื่อเป้าหมายการละเมิดทางเพศเด็ก
๖. เนื้อหาที่ผิดกฎหมาย/อันตราย เด็กอาจเข้าถึงสื่อลามกอนาจาร การพนัน สารเสพติด อาวุธ ความรุนแรง ลัทธิความเชื่อ ค่านิยม พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เด็กอาจเลียนแบบ ครอบครองหรือเผยแพร่เนื้อหาที่ผิดกฎหมาย
๗. เล่นพนันออนไลน์การพนันออนไลน์มาในรูปแบบที่เด็กและเยาวชนเข้าถึงง่าย เช่นพนันบอล พนันในเกม สมัครเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อลุ้นรับของรางวัล ทำให้เด็กคุ้นชินกับการพนันและการเสี่ยงโชค
๘. เสพติดเกมและอินเทอร์เน็ต การที่เด็กหมกหมุ่นเล่นวิดีโอเกมมากเกินไปโดยปราศจากการกำกับดูแลของผู้ปกครอง ก่อปัญหาสุขภาพจิต สูญเสียค่าใช้จ่าย หันเหจากเป้าหมายด้านการเรียน และอาจนำไปสู่ปัญหาอื่นๆ การใช้เวลาออนไลน์มากเกินไปจนกระทบกับหน้าที่การงาน สุขภาพ การเข้าสังคม หงุดหงิดเมื่อไม่ได้ใช้ ลืมเหลวในการลดเวลาออนไลน์ คือเสพติดอินเทอร์เน็ต
๙. ใช้สื่อโดยอายุยังไม่ถึงเกณฑ์ การที่พ่อแม่ให้เด็กใช้สื่อออนไลน์เร็วเกินไป ขาดการดูแลชี้แนะ อาจทำให้เกิดผลเสีย เช่น เด็กต่ำกว่า ๒ ขวบ ชน สมาธิสั้น ก้าวร้าว นอนไม่หลับ พัฒนาการล่าช้า เด็กอายุไม่ถึง ๑๓ ปี ยังขาดวิจารณญาณในการแยกแยะข่าวสารข้อมูลการเลือกคบเพื่อนออนไลน์ อาจเชื่อข่าวปลอมข้อมูลเท็จ อาจถูกล่อลวง
๑๐. เปิดเผยข้อมูลส่วนตัวมากเกินไป การเปิดเผยข้อมูลส่วนตัว อาจทำให้เด็กตกอยู่ในอันตราย เช่น ถูก วิศวกรวิศวกรรม ถูกนำรูปภาพไปตัดต่อหรือรบกวนจากคนแปลกหน้า เด็กเล็กอาจถูกลักพาตัวหรือถูกนำภาพไปใช้เพื่อการแสวงหาประโยชน์ทางเพศ (3)

เด็กและเยาวชนถือเป็นกลุ่มเสี่ยงในการเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์และได้รับผลเสียจากการใช้ เช่น ถูกหลอกเกี่ยวกับเรื่องเงิน ถูกหลอกหลวงเรื่องเพศ การกลั่นแกล้งและคุกคาม และอื่นๆตามที่กล่าวมาข้างต้น ดังนั้นผู้ปกครองจึงต้องมีบทบาทในการสอนลูกหลานให้รู้เท่าทันภัยสังคมออนไลน์

วิธีสอนลูกให้รู้เท่าทันภัยสังคมออนไลน์

1. พูดคุยสร้างข้อตกลงร่วมกัน

พ่อแม่ควรพูดคุยกับลูกถึงโลกออนไลน์ที่มีทั้งคนดีและคนไม่ดีปะปนอยู่ ฉะนั้นเมื่อลูกอยู่บนโลกออนไลน์ควรมีข้อตกลงร่วมกันก่อนว่า ไม่ควรไว้วางใจให้ความใกล้ชิดสนิทสนมกับเพื่อนในโลกออนไลน์ หรือถึงขนาดออกไปเจอกันเพียงลำพัง โดยยกตัวอย่างอุทาหรณ์ที่เคยเกิดขึ้น เพื่อเป็นการเตือนและให้ข้อคิดเพื่อเพิ่มความระมัดระวังมากขึ้น

2. ต้องไม่เปิดเผยเอกสารสำคัญ

เอกสารสำคัญเป็นเรื่องที่ต้องไม่เปิดเผยให้ใครรู้ เช่น เบอร์บัญชี สำเนาบัตรประชาชน หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกรรมทางการเงินใด ๆ เด็ดขาด เพราะทำให้คนอื่นสามารถเข้าถึงข้อมูลสำคัญของเราได้ เดี่ยวนี้มีการหลอกหลวงขึ้นสูงทางอินเทอร์เน็ตในรูปแบบของการปลอมแปลงอีเมล หรือข้อความที่สร้างขึ้นเพื่อหลอกให้เหยื่อเปิดเผยข้อมูลทางการเงินหรือ ข้อมูลส่วนตัวต่าง ๆ อาทิ ข้อมูลหมายเลขบัตรเครดิต หมายเลขประจำตัวผู้ใช้ รหัสผ่าน ซึ่งมีเหยื่อหลงกลจำนวนมาก

3. อย่างกรอกข้อมูลโดยไม่ตรวจสอบ

ถ้ามีข้อความหรือมีรหัสอะไรที่ไม่รู้ที่มา แล้วระบุให้เรากรอกรายละเอียด ต้องไม่กรอกเด็ดขาด รวมไปถึงการไม่เข้าไปกดข้อความใด ๆ ที่ไม่รู้ หรือแค่สงสัยก็ห้ามให้ลูกกดเข้าไปเด็ดขาด เพราะเคยมีกรณีที่เกิดกดปุ่ม OK ไปเรื่อย ๆ โดยไม่รู้ว่ามีอะไร สุดท้ายก็มีบิลมาเก็บที่บ้านในหลักเงินหลายหมื่นบาท หรืออาจเป็นไวรัสก็ได้

4. บนโลกออนไลน์ไม่มีของฟรี

ปัจจุบันมีข้อความประเภท ลดราคาสินค้าทั้งร้าน กดเข้าไปเพื่อรับสินค้าฟรี ลดแลกแจกแถม หรือข้อความใด ๆ อีกมากมายที่ถูกส่งมากระตุ้นต่อมอยากรู้ อยากเห็น อยากได้ของเด็กให้กดเข้าไป ซึ่งในความเป็นจริงของฟรีหรือของถูกที่ว่ามันต้องแลกมากับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเสมอ เช่น ข้อมูล หรือสุดท้ายก็ต้องจ่ายเงินอยู่ดี

5. ไม่โอนเงินให้ใครเด็ดขาด

รูปแบบการสร้างเพื่อนในยุคนี้ อาจไม่รู้จักกันแต่ก็เป็นเพื่อนกันได้ และส่วนใหญ่ก็อยากได้เพื่อนจำนวนมาก ๆ ด้วย ซึ่งก็อาจเป็นภัยได้ถ้าไม่รู้เท่าทัน ฉะนั้น พ่อแม่จำเป็นต้องบอกลูกเสมอว่าอย่าไว้ใจคนแปลกหน้า และไม่ควรหลงเชื่อใครง่าย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการโอนเงิน ยกตัวอย่างข่าวที่มีการโดนโกงผ่านโลกออนไลน์อยู่ทุกวันก็ได้

6. อย่าลืม sign out ทุกครั้ง

ทุกครั้งที่เราเข้าสู่โลกออนไลน์ เมื่อต้องใช้เครื่องมือที่อื่นที่ไม่ใช่ของตัวเอง อย่าลืมออกจากระบบทุกครั้งหลังการใช้งาน เพราะคนอื่นอาจใช้อีเมลของเราสวมรอยไปกระทำความผิดได้ (4)

บทความวิชาการ

แม้ว่า เราจะใช้สื่อสังคมออนไลน์ด้วยความระมัดระวังแล้วก็ตาม ความอิสระเสรีการเข้าถึงได้ง่ายของโลกออนไลน์ อาจพบการกระทำผิดบนสื่อสังคมออนไลน์ที่ละเมิดความเป็นส่วนตัวของเรา **จึงมีข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ ดังนี้**

๑. เมื่อถูกละเมิดลิขสิทธิ์เช่น การถูกโพสต์รูปภาพ ข้อความที่ไม่เหมาะสมบนเว็บไซต์

ข้อแนะนำ : รวบรวมหลักฐานที่เกี่ยวข้อง แจ้งความที่สถานีตำรวจ หรือร้องเรียนที่สำนักป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดทางเทคโนโลยีสารสนเทศ กระทรวงไอซีทีหรือกองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (บก.ปอท.)

๒. หากไม่มีข้อมูลของผู้กระทำความผิดบนเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องเลย จะสามารถดำเนินการได้อย่างไร

ข้อแนะนำ : ให้รวบรวมข้อมูลจากพยานแวดล้อม IP Address หรือ e-Mail Header หรือเบอร์โทรศัพท์ เป็นต้น เพื่อแจ้งให้พนักงานและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ช่วยกันตรวจสอบรายละเอียด (5)

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เราสามารถป้องกันภัยที่มาจากสื่อสังคมออนไลน์ ก็คือการรู้เท่าทันสื่อ โดยต้องเข้าใจสภาพของสื่อออนไลน์ว่าเป็นสังคมที่มีพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ เรียนรู้การสื่อสารและการมีปฏิสัมพันธ์บนโลกออนไลน์กับชีวิตจริงควรรอบคอบและมีสติทุกครั้งในการสื่อสารหรือแสดงความคิดเห็นต่างๆบนโลกออนไลน์ คือ วิธีป้องกันได้อย่างดีที่สุด

เอกสารอ้างอิง

(1) ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ โครงการ Clip Click: รู้ทันภัยสื่อออนไลน์ ภายใต้การสนับสนุนจากกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ (2562)

https://outreach.psu.ac.th/images/project/2019/Pr_Project_Clip_Click.pdf

(2) สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) สื่อออนไลน์ ประโยชน์เยอะ ภัยร้ายเยอะ

<https://www.dga.or.th/document-sharing/article/35863/>

(3) มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย แนวทางปกป้องคุ้มครองเด็กจากภัยออนไลน์ : ศูนย์ประสานงานขับเคลื่อนการส่งเสริมและปกป้องเด็กและเยาวชนในการใช้สื่อออนไลน์

<https://childimpact.co/learning/child-online-protection>

(4) ภัยออนไลน์ที่ลูกวัยรุ่นควรระวัง (thaipbskids.com)

<https://www.thaipbskids.com/contents/6285deddc49e916cee786ecb>

(5) การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ นายมนัสชนนท์ เอกโกควัฒน์

https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?nid=2809

ชื่อเรื่อง	ภัยสื่อสังคมออนไลน์ใกล้ตัวกว่าที่คิด รู้เท่าทันและวิธีป้องกันก่อนจะสายเกินไป
ชื่อผู้แต่ง	นางสาวอรรณญา ปฐมสกุล นักวิเทศสัมพันธ์
ผู้พิจารณาบทความ (Peer Review)	1. นายสุนทร เผือกพงษ์ นักวิชาการอบรมและฝึกวิชาชีพชำนาญการ 2. นางสาวนัตยา ศิริ นักวิเคราะห์นโยบายและแผน 3. นายอดุลย์ ยูโษะ นักวิเคราะห์นโยบายและแผน
ที่ปรึกษา	นางสาวโชติมา สุรฤทธิธรรม ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา
วัน เดือน ปี ที่ส่งบทความ	2 ตุลาคม 2566